

Ernesto Laclau og Chantal Mouffe, redigeret af Carsten Jensen, *Demokrati og Hegemoni*, København: Akademisk Forlag, 1997.

Carsten Jensen har i *Demokrati og Hegemoni* udvalgt og oversat en række tekster fra perioden 1977-90 af Chantal Mouffe og Ernesto Laclau. Formålet har været at uddybe, dokumentere og formidle baggrunden for og indholdet af den diskursteoretiske post-marxisme, som forfatterne lancerede i *Hegemony and Socialist Strategy* (1985). Det er et velvalgt formål. Laclau og Mouffes omvendelse til post-marxisme vakte i sin tid omfattende debat og afstedkom stærkt blandede reaktioner, men tjente vigtigst af alt til aktualisering og genintroduktion af en række af de diskussioner, som knytter sig til marxismen og den politiske venstrefløj. *Demokrati og Hegemoni* er en interessant opsamling på denne teoretiske bevægelses forløb, dens indhold, potentialer og problemer.

Som Carsten Jensen korrekt påpeger i sin introduktion, er Laclau og Mouffes teoretiske virke udtryk for en "kopernicansk revolution indenfor den marxistiske problematik" (p. 10). Marxismens teoretiske grundkomponenter afmonteres og erstattes således punkt for punkt, indtil basis-overbygningsmodellen og det socialistiske endemål er afløst af en teori om diskurs og hegemoni, formuleret med henblik på et nykonstrueret ideal om radikalt, pluralt demokrati.

Til trods for dette bruds radikalitet, må præmisserne for en vurdering tage sit udgangspunkt i det forhold, at diskursteorien forbliver lokaliseret inden for en marxistisk problematik. Dette er selvsagt ikke tilfældet i substantiel forstand, hvor Laclau og Mouffe med forkastelsen af klasse-essentialismen mener at have sat

sig udover marxismen. Derimod understreger teksudvalget forfatternes ønske om at forblive tro mod den principielle, intellektuelle ambition, som Marx formulerede i 11. Feyerbach-tese, om at sætte videnskabelige forklaringer i den emancipatoriske forandrings tjeneste. De foretagne revisioner må således i følge Laclau ikke forveksles med et skridt tilbage fra marxismen, men skal tværtimod ses som en nødvendig udvikling af dennes problematik:

"Hvis diskussionen om socialismen i dag forekommer at være domineret af en dekonstruktionsbevægelse, er det kun som et forspil til en ny rekonstruktion, der skal gøre det muligt at formulere en strategi og et socialismebegreb, der kan indoptage den kritik, der er fremkommet i de sidste dele af det 20. århundrede, og som effektivt fjerner den sidste mugne lugt af en økonomistisk og essentialistisk forståelse af historien" (p. 142).

Lægger man således forfatternes egne præmisser til grund for sin vurdering, må man, udover de konventionelle krav til samfundsvidenskabelig erkendelse, spørge til teoriens tilstrækkelighed, når den omsættes til handlingsvejledning for politisk praksis med emancipatorisk sigte.

På den baggrund er bogen en interessant demonstration af såvel styrkerne som svaghederne ved Laclau og Mouffes bidrag. Tekstudvalget er vellykket, idet de mange, forholdsvis korte tekster, fra den omfattende tidsperiode fungerer udmærket i sammenhæng. Man kan så ærgre sig over, at de to afsluttende interviews ikke formår at forfølge teksternes perspektiver i dybden, og i øvrigt er fremstillet i en meget utilfredstillende sproglig form. Samtidig skæmmes de af Carsten Jensens upræcise politiske kontekstualisering af forfatterne. Formidlingen forplumres når

Ernesto Laclau og Chantal Mouffe, redigeret af Carsten Jensen, *Demokrati og Hegemoni*, København: Akademisk Forlag, 1997.

Carsten Jensen har i *Demokrati og Hegemoni* udvalgt og oversat en række tekster fra perioden 1977-90 af Chantal Mouffe og Ernesto Laclau. Formålet har været at uddybe, dokumentere og formidle baggrunden for og indholdet af den diskursteoretiske post-marxisme, som forfatterne lancerede i *Hegemony and Socialist Strategy* (1985). Det er et velvalgt formål. Laclau og Mouffes omvendelse til post-marxisme vakte i sin tid omfattende debat og afstedkom stærkt blandede reaktioner, men tjente vigtigst af alt til aktualisering og genintroduktion af en række af de diskussioner, som knytter sig til marxismen og den politiske venstrefløj. *Demokrati og Hegemoni* er en interessant opsamling på denne teoretiske bevægelses forløb, dens indhold, potentialer og problemer.

Som Carsten Jensen korrekt påpeger i sin introduktion, er Laclau og Mouffes teoretiske virke udtryk for en "kopernicansk revolution indenfor den marxistiske problematik" (p. 10). Marxismens teoretiske grundkomponenter afmonteres og erstattes således punkt for punkt, indtil basis-overbygningsmodellen og det socialistiske endemål er afløst af en teori om diskurs og hegemoni, formuleret med henblik på et nykonstrueret ideal om radikalt, pluralt demokrati.

Til trods for dette bruds radikalitet, må præmisserne for en vurdering tage sit udgangspunkt i det forhold, at diskursteorien forbliver lokaliseret inden for en marxistisk problematik. Dette er selvsagt ikke tilfældet i substantiel forstand, hvor Laclau og Mouffe med forkastelsen af klasse-essentialismen mener at have sat

sig udover marxismen. Derimod understreger teksudvalget forfatternes ønske om at forblive tro mod den principielle, intellektuelle ambition, som Marx formulerede i 11. Feyerbach-tese, om at sætte videnskabelige forklaringer i den emancipatoriske forandrings tjeneste. De foretagne revisioner må således i følge Laclau ikke forveksles med et skridt tilbage fra marxismen, men skal tværtimod ses som en nødvendig udvikling af dennes problematik:

"Hvis diskussionen om socialismen i dag forekommer at være domineret af en dekonstruktionsbevægelse, er det kun som et forspil til en ny rekonstruktion, der skal gøre det muligt at formulere en strategi og et socialismebegreb, der kan indoptage den kritik, der er fremkommet i de sidste dele af det 20. århundrede, og som effektivt fjerner den sidste mugne lugt af en økonomistisk og essentialistisk forståelse af historien" (p. 142).

Lægger man således forfatternes egne præmisser til grund for sin vurdering, må man, udover de konventionelle krav til samfundsvidenskabelig erkendelse, spørge til teoriens tilstrækkelighed, når den omsættes til handlingsvejledning for politisk praksis med emancipatorisk sigte.

På den baggrund er bogen en interessant demonstration af såvel styrkerne som svaghederne ved Laclau og Mouffes bidrag. Tekstudvalget er vellykket, idet de mange, forholdsvis korte tekster, fra den omfattende tidsperiode fungerer udmærket i sammenhæng. Man kan så ærgre sig over, at de to afsluttende interviews ikke formår at forfølge teksternes perspektiver i dybden, og i øvrigt er fremstillet i en meget utilfredstillende sproglig form. Samtidig skæmmes de af Carsten Jensens upræcise politiske kontekstualisering af forfatterne. Formidlingen forplumres når

Laclau og Mouffes radikalt demokratiske venstrefløjposition sammenrodes med hvad Carsten Jensen beskriver som Tony Blairs "utvetydige" krav om "mere demokrati" (p. 171). Men holder man sig til originalteksterne, er der ny og spændende information at hente i forhold til forfatterens fælles hovedværk.

Starter man med svaghederne, giver bogen anledning til at hæfte sig ved den udprægede mangel på teoretisk refleksion over den sociale forandrings baggrundsfaktorer. Der blev i *Hegemony and Socialist Strategy* (1985) brugt megen energi på at demonstrere manglerne ved den ortodokse marxismes essentialisering af klassebegrebet som strukturel baggrundsfaktor. Post-marxismens ontologiske alternativ til klassereduktionismen var på det tidspunkt en diskursteori, som først sidestillede klasserne med en mængde andre strukturelle baggrundsfaktorer, kaldet "elementer", siden påpegede hvordan disse aldrig optræder i ren form, men altid fremstår artikulerede og hermed modificerede i forhold til hinanden. Det er disse sammensvejsede enheder af artikulerede subjektpositioner, der kaldes diskurser. Efter at have foretaget denne grundlæggende ontologiske revision af marxismen, rettes det teoretiske fokus mod en nærmere undersøgelse af forskellige artikulationsformer, disses samspil og det hegemoni som bliver resultatet heraf.

I hovedværket fra 1985 består "diskursteorien" altså kort sagt af en ontologisk revision af marxismen og en artikulationsteori i tilknytning til den nye ontologi. Tilbage stod spørgsmålet, om forfatterens mere generelle opfattelse af den nye ontologiske epistemologiske effekter. Skulle man forstå Laclau og Mouffe sådan, at det var den nye ontologi, som på den ene side havde åbnet vejen til erken-

delse af artikulationsteorien, men på den anden side afskåret muligheden for at teoretisere over selve artikulationens genstande, det vil sige "elementerne", eller om man vil, de strukturelle baggrundsfaktorer for social forandring?

Bogen er i forhold til dette spørgsmål oplysende i flere henseender. Dels dokumenteres det ved de tidlige tekster, at selve diskursteoriens artikulationsteoretiske komponent fandtes før post-marxismen. Den teoretiske udvidelse af Gramscis hegemoniteori, som siden bliver til artikulationsteorien, finder sted endnu mens forfatterne principielt slutter op bag Althussers tese om økonomiens determination i sidste instans. I en og samme tekst fra 1979 udlæses fra Gramscis hegemonibegreb en "radikalt anti-reduktionistisk hegemoniproblematik i praktisk form" (p. 61), samtidig med at ideologiens autonomi ikke findes at være "uforenelig med økonomiens determinans i sidste instans eftersom de hegemoniske principper der artikulerer de ideologiske elementer, altid frembringes af en fundamental klasse" (p. 62). Anti-essentialismen i *Hegemony and Socialist Strategy* synes altså ikke at have været en nødvendig forudsætning for at udvikle en anti-reduktionistisk ideologi- og artikulationsteori.

Videre bekræfter de tekster, som ligger efter bruddet med den marxistiske ontologi, at anti-essentialismen heller ikke har begrænset Laclau og Mouffes vilje til at analysere samfundsmæssige udviklingstræk af strukturel karakter. Selv om disse strukturtræk med omhyggelige anti-essentialistiske forbehold beskrives som resultatet af hegemonisk konsoliderede artikulationer, har de konkrete analyser en påfaldende lighed med den neo-marxistiske mainstream. Laclau påpeger således i 1987 hvordan: "den kapitalisti-

ske verden gennem sin grundlæggende ustabilitet, der skabes af teknologiske forandringer og nedbrydelsen af traditionelle relationer, truer identiteten hos mange sociale aktører” (p. 156). Mouffe karakteriserer det hegemoniske system i de vestlige lande efter 2. verdenskrig ved tre af kapitalismens afledte effekter, fordismen, den keynesianske stat og “mediekulturen”, og finder herudover, at “Vi bliver vidne til at de kapitalistiske produktionsforhold breder sig, ikke kun til de produktive aktiviteter som helhed, men også i forhold til stadig flere sfærer i det individuelle og kollektive liv” (p. 110).

Demokrati og Hegemoni indrammer således post-marxismen i såvel sin optakt som sin udvikling. Hermed afkræftes enhver formodning om, at de epistemologiske gevinster i artikulationsteoretisk henseende som syntes at ledsage den ontologiske revision, skulle være opnået på bekostning af epistemologiske begrænsninger omkring erkendelsen af strukturelle baggrundsfaktorer. Det betyder langt fra, at problemet er løst, men blot at der ikke er nogen undskyldning for fremtidige forsømmelser. De ovenfor refererede analyser fra perioden efter bruddet med den marxistiske ontologi kendetegnes alle ved at være for kortfattede, uargumenterede og konventionelle til at indfri de rimeligvis store forventninger, som knytter sig til en “kopernicansk revolution indenfor den marxistiske problematik”.

Før konklusionen er der grund til at holde fast i vurderingens præmisser. Styrker og svagheder skal som nævnt også ses i lyset af kravet om teoriens omsættelighed til handlingsvejledning for emancipatorisk politisk praksis. På den ene side er manglen på baggrundsanalyser beklagelig, for så vidt som den efterlader venstrefløjen uden fornemmelse for de mere grundlæggende tendenser i den ud-

vikling, som søges påvirket. På den anden side fremstår den ontologiske revision og artikulationsteorien som nyttige i strategisk henseende. Artikulationsteorien bidrager umiddelbart til en mere operativ forståelse af fænomener som populisme og nyliberalisme. Men også grundlæggende ontologiske diskussioner føres inden for en marxistisk venstrefløjspøblematisering med den politiske praksis for øje. Således var allerede Marx’ eget opgør med de utopiske socialister i snæver forstand et videnskabeligt spørgsmål om den korrekte erkendelse af den sociale forandrings dynamik og i bred forstand et politisk spørgsmål om anlæggelsen af en virkelighedsnær strategi. Hvis man læser Laclau og Mouffes anti-essentialisme parallelt hermed, som et opgør med en “utopisk” historisk materialisme og dennes blinde, strategisk vildledende tiltro til arbejderderklassens emancipatoriske potentiale, forstår man Laclau og Mouffes hensigt med at bruge så megen energi på grundlagsdiskussioner.

Så længe det opgør endnu afstedkommer debat, er det formålstjenligt at vedligeholde og uddybe anti-essentialismen, som med *Demokrati og Hegemoni*. I takt med at post-marxismen fortrænger den ortodokse marxisme, stiger imidlertid behovet for en positiv udformning af teorien. Den efterhånden knap så nye venstrefløj savner teoretisk begrundet orientering om de problemer, som skal løses på vejen til et radikalt og pluralt demokrati. På det punkt signalerer *Demokrati og Hegemoni* kun et beskedent, men forhåbentlig banebrydende tilløb.

Bjarne Fog Corydon
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet